

Bir Çevre Kabusu Daha! Kum-Çakıl Ocakları

Ülkemizde özellikle son 15-20 yıllık dönemde aşırı nüfus artışı, kentlere göç ve sanayileşmenin sonucu olarak birçok çevre sorunu yaşanıyor. Para kazanma hırsı, sorumluluk ve çevre bilincinin gelişmemiş olmasına bir de denetimsizlik eklenince, bu sorunlar giderek yaygınlaşıyor ve derinleşiyor.

İnşaat sektörüne matzeme sağlamak amacıyla faaliyet gösteren kum-çakıl ocakları, son yıllardaki çevre tahribatının değişik bir boyutu. Bu ocakların akarsu yataklarında yaptığı tahribatlar yetmiş gibi, yatak dışına çıkılarak yapılan kazılarla tarım alanlarımız ve akiferlerimiz makinelerle kemirilerek ortadan kaldırılıyor. Kazan-Mürted ovası (Ankara), Düzce ve Sakarya ovası, Boğaçay ve kolları (Antalya) bu olumsuzlukların yaşandığı bölgelerden yalnızca birkaçı.

Özellikle, büyük kentlerimizde ve geçtiğimiz yıllarda depremler yaşayan Düzce-İstanbul-Yalova arasındaki bölgede, deprem konutları ve altyapısı için kum-çakıl ve stabilize matzemeye acil olarak ihtiyaç duyulduğu herkes tarafından bilinmektedir. Ancak "kaş yapayım derken, göz çıkarırcasına", insanları konut sahibi ederken, kum-çakıl işletmelerinin akarsu yataklarımızı ve verimli ovalarımızı

"Üçbin yıllık geçmişinin hesabını yapamayan insan; gününbirlik yaşayan insandır" demiş, Goethe. Peki, ya üç yıl sonrasının bile hesabını yapamayan?

Ahmet Aker, Ahmet Apaydın
DSİ V. Bölge Müdürlüğü
apaydinahm@isnet.net.tr

Açığa çıkan yeraltısuyu içerisinde sallama kepçelerle yapılan derin kazılar

Verimli tarım alanlarımız kemirilerek yok ediliyor.

tahrip etmesine göz mü yummalıyız? Yıkılan binaların yerine, ne tür malzeme kullanılırsa kullanılsın, yenisini inşa etmek mümkündür. Ancak, milyonlarca yılda oluşan yüzlerce, binlerce dönüm verimli tarım toprağını ve milyonlarca metreküp gözenekli akifer malzemeyi hangi güç geri getirebilir?

Şunu unutmayalım ki, inşaat sektörü için gerekli olan malzemeyi, verimli tarım alanlarını ve altındaki akiferleri kemirerek yok etmeden elde etmek mümkündür. İhtiyaç, her yıl yağışlı aylarda taze malzeme getiren akarsu yataklarından ve taş ocaklarından kırma taş elde ederek karşılanabilir. Ne yazık ki, doğuracağı olumsuz sonuçları hiç düşünmeden, işin kolayına kaçarak elimizdekileri bir an önce tüketme hastalığımız burada da görülmüyor.

Derin ve geniş kazılarla ortaya çıkan yeraltısuyu gölü

Kum-Çakıl Ocağı İşletme İzinleri ve Faaliyetleri

Kum-çakıl ocağı işletme izinleri (ruhsat) valiliklere bağlı Özel İdare Müdürlükleri tarafından verilir. Herhangi bir yerde kum-çakıl ocağı işletme talebi olduğunda, arazinin mülkiyet sorunu talep sahibi tarafından çözüldükten sonra, İl Özel İdare Müdürlüğüne başvurulur. İl Özel İdare Müdürlüğü DSİ, TCK, Köy Hizmetleri, Tarım Bakanlığı, Orman Bölge Müdürlüğü, Sağlık Müdürlüğü gibi bir çok kuruluşun görüşünü alır; alınan görüşler doğrultusunda talep sahibinden ÇED Raporu istenir. Talep sahibi tarafından hazırlattırılan ÇED raporları Çevre Bakanlığınca onaylanır.

Kum-çakıl ocağının hangi koşullarda (derinlik, genişlik vb.) işletileceği, işletme süresi ve ocak terk edilirken ne tür rehabilitasyon çalışmalarının yapılması gerektiği ÇED raporu ve ruhsat alınırken işletme sahibi tarafından imzalanılan taahhütnamede belirtiliyor. Ne yazık ki, istenen ve taahhüt edilen koşullara ocak sahipleri tarafından uyulmuyor. Yeterli denetim mekanizmasının oluşturulmaması ve işlememesinin yanında, yöredeki halktan da bir baskı gelmiyorsa, ruhsatta belirtilen sahanın dışına çıkılıyor ve izin verildenden daha derin kazılar yapılıyor. Bunların yanı sıra, işe yaramayan pasaz malzeme çevreye gelişigüzel saçılıyor veya öbek öbek yığılıyor. Ocaklar terk edilirken de yatak düzeltme, kıyılarda tahkimat gibi hiçbir

Kazılarla açığa çıkan yeraltısuyu göllerinin içine ve civarına hertürlü kirleniciyi taşıyan inşaat artığı ve çöpler dökülüyor.

rehabilitasyon çalışması yapılmıyor.

Ayrıca, çalışma izinleri bittiği ve süre uzatımına izin verilmediği halde ocak sahipleri ocak yerlerini terketmeyip, kaçak olarak malzeme alımına devam ediyorlar. Hatta hiç ruhsat almadan kum-çakıl ocağı işletenlere bile sık sık rastlıyoruz.

Kazan (Ankara) yakınlarında Ankara'ya içme suyu sağlayan sondaj kuyusunun hemen dibinde yapılan kazılarla ortaya çıkan görüntü

Nasıl Çalışıyorlar?

Akarsu yatağı içinde yapılan kazılarda önce doğal zeminden 3-5 m aşağıda olan yeraltısuyu tablasına kadar inilip, daha sonra malzeme alımına sallama kepçelerle su içinde devam ediliyor. Oluşan yeraltısuyu gölcüğü içinde malzemenin yıkılarak alınması ocak sahibinin tercih ettiği bir durumdur. Kazılar derinleştirilip, genişletildikçe, yeraltısuyu gölleri de büyüyüp, derinleşiyor. Daha sonra, elek üstü kaba taneli malzeme ile göl çevresinde veya göl içerisinde bir platform oluşturulup, bu platform kullanılarak sallama kepçelerle daha derinlere iniliyor.

Çok sayıda kum-çakıl ocağının derin ve geniş alanlara yayılan kazılarıyla, yeraltısuyu tablası alçalıyor; böylece kazının daha da derinlere indirilmesi sağlanıyor.

Sallama kepçelerle daha derine inilerek malzeme alınması güçleştiğinde veya daha derinde istenen nitelikte malzeme kalmadığında kazı alanı genişletilerek doğal akarsu yatağı dışına çıkılıyor; kazılara tarım alanlarında devam ediliyor.

Kum-Çakıl Ocaklarının Çevreye Zararları

Kum-çakıl ocaklarının neden olduğu zararlar sadece tarım alanları ve akiferlerin yok edilmesi ile sınırlı değil elbet! Akarsu yataklarının gelişigüzel kazılarak akış rejiminin bozulması ve yatak güzergahının

İçören Köyü (Kazan-Ankara) yakınında, akarsu yatağı dışında alüvyon akiferin kazılması sonucu, civarda bulunan ve Ankara'ya içme suyu sağlayan kuyuların iletim borularının açığa çıkması. Borular, ocak işletmecisi tarafından dikilen demir direklerle şimdilik ayakta durabiliyor.

değiştirilmesi ile suda ve su kenarlarında yaşayan her türlü canlıların yaşama şansı da yok ediliyor.

Sallama kepçelerin ve dozerlerin işgal ettiği, elek tesisinden siltli bulanık suların yatağa verildiği sularda balıklar nasıl yaşasın? Doğal yataklar kenarındaki canlı kıyı örtüsünü, otları, çalılıkları, ağaçları yok ederseniz oralara kuşlar neden gelsin?

Akarsu yataklarımızı doğal bitki örtüsü, bütün canlılar için besin zinciri, havza özellikleri, estetiği; kısacası ekosistemiyle bir bütün olarak değerlendirerek korumamız gerektiğini aslında hemen hepimiz biliyoruz. Hatta daha klasik bir deyimle, çevresel değerlerimizin atalarımızdan bize miras olarak kalmadığını; çocuklarımıza sağlam teslim etmemiz gereken bir emanet olduğunu da bal gibi biliyoruz. Ne yazık ki bunlar sadece söylemde, lafta kalıyor.

Lafıta kalmıyorsa, Kazan ovasında binlerce dönüm verimli tarım arazisi ve nükleer felaketlerde bile nispeten temiz kalabilen akiferler yok edilir miydi? Çevre bilinci gelişmiş olsaydı, Kızılırmak ve Sakarya boylarında vahşice kemirilen malzemenin ardında devasa çukurlar oluşur muydu? Hiçbir emniyet tedbiri alınmayan bu su dolu çukurlarda hayvanlar, hatta insanlar can verir miydi? Aşırı para kazanma hırsı olmasaydı, yatağı allak bullak edilen Ankara'daki Ova Çayı nereye akacağını şaşırırmıydı? Yeterli ve sistemli bir denetim işleseydi, akarsu boylarımızı balıklar, kurbağalar, kuşlar terk eder miydi?

Neler Yapılmalı?

Kum çakıl ocaklarının çevreye verdiği zararları en aza indirmek için, görüş sorulan kurumlardan herhangi birinin olumsuz görüşü olması halinde, işletme izni verilmemeli veya ruhsat süresi uzatılmamalıdır.

İşletme süresince ve bitiminde, yeterli denetimler yapılmalı; izin verilen sınırların ve koşulların dışına çıktığı belirlenen işletmelerin ruhsatı iptal edilerek, faaliyetine son verilmeli; yasal olarak gerekli cezalar verilmelidir. Ayrıca, izinsiz matzeme alımı mutlaka önlenmelidir.

Terkedilen ocak yerlerinde rehabilitasyon çalışmaları yaptırılarak, akarsu yatağının ve çevresinin mümkün olduğu kadar düzenlenmesi sağlanmalıdır.

Burada en büyük sorun yeterli denetimin işlememesidir. ÇED raporlarını onaylayan Çevre Bakanlığı ve ruhsatları veren valilikler yetkilerini kullanarak bu konuya ciddi bir şekilde eğilmelidirler.

Çevreci sivil toplum örgütleri ve meslek örgütleri (odalar vb.) konuya yeterli ilgiyi ve duyarlılığı göstermelidirler.

Ayrıca, kum-çakıl ocaklarının tahribatından en fazla zarar gören yöre insanları, çocuklarının geleceğini düşünerek gereken tepkiyi göstermeli, baskı unsuru oluşturmalıdır.

Aksi halde akiferlerimiz ve verimli tarım topraklarımız yok edilmeye, akarsuların akış rejimleri bozularak kıyı erozyonu ve taşkınlar meydana gelmeye, akarsu vadilerimizdeki yaban hayatı yok edilmeye, ovalarımızın doğal güzelliği bozulmaya devam edecektir.